

vseh razloženih podrobnosti, ki se tičejo oblikovnih značilnosti pesmi. Važno je, da razumejo njeno vsebino, da jim je jasna pesnikova ideja in da čutijo lepoto njegovega izražanja. Seveda pa je na drugi strani za nas predavatelje sestavek še vedno le približen prikaz, kako naj bi obravnavali poezijo, in kot tak v mnogočem pomanjkljiv in mršav. Zato želim, da se k stvari oglasijo še drugi in podajo svoje mnenje ter izkušnje, saj: več ljudi več ve.

Franc Fink

NEKAJ MISLI O POUKU SLOVENŠČINE NA VAJENSKIH ŠOLAH

Pouk slovenščine zavzema na vajenski šoli po vsej pravici zelo važno mesto. Sestavljavci učnih načrtov se zavedajo, da strokovna izobrazba sama sodobnemu obrtniku ne zadostuje. Tudi njemu je zanesljivo poznavanje materinščine potrebno in koristno tako za ustno kakor tudi za pismeno rabo, ker mora imeti jezikovno pravilne delovne zapiske, mora sodelovati v javnem življenju, v delavskem svetu, v sindikatu, v kulturnih ustanovah, pri vzgoji naraščaja itd. Obrtnik mora tudi često govoriti na raznih proslavah, na zborih volivcev, na sejah delavskega sveta in drugod. Od njega zahtevajo raznih izjav, poročil, zapisnikov, potrdil, vlog ipd. Zanima naj se za kulturno življenje svojega naroda, zlasti za naše pesnike in pisatelje.

Za vso to dejavnost je treba dati že vajencu pri pouku slovenščine dobro jezikovno podlago, primerne pobude in smotrna navodila. Zato zahteva učni načrt za pouk slovenščine na vajenski šoli obravnavo branja, slovnice, pravopisa, pravorečja, spisja in najvažnejših slovstvenih pojavov.

Ta načrt se zdi marsikomu, zlasti mnogim obrtnikom, preobsežen in v nekaterih delih nepotreben. Poseben odpor je proti slovstvu, češ da naj se »namesto literature poučuje poslovno spisje«. Nikakor ne trdimo, da poslovno spisje za obrtnika ni važno, saj se tudi pouk slovenščine na vajenski šoli temeljito ukvarja z vsemi takimi, za obrtnika važninti spisi, a poudariti je treba, da samo v tem delu pouka ne more biti vsa jezikovna izobrazba. Vajencu moramo posredovati temeljitejše jezikovno znanje in kulturno izobrazbo, zato ga preprosto uvajamo tudi v razumevanje literarnih del iz naše preteklosti in sedanjosti, da bo kot obrtnik lahko veljal za kulturnega človeka, ki svojega zanimanja ne omejuje le na delavnico in na svoje delo v njej. Za vajenske šole lahko strnemo vse v učnem načrtu navedene dele jezikovnega pouka v tri zahteve: branje, govorjenje in pismeno delo. Za branje nam rabijo sestavki v Berilu in izbrana pripovedna dela.

Na vajenski šoli je uvedeno Berilo za nižje strokovne šole. Svojega posebnega Berila vajenske šole doslej še nimajo, a navedeno Berilo ima v sedanji obliki še pomanjkljivosti. Nanje bomo opozorili najboljše tako, če povemo, kakšno bodi Berilo za vajenske šole. Vsebovalo naj bi zbirko

pesmi ter odlomkov iz pripovednih del naših najvažnejših pesnikov in pisateljev. Gradivo bodi nanizano v časovnem redu glede na zaporednost velikih slovstvenih obdobj. Izbira beril bodi zelo vestna in preudarna, ker gre za to, da pokažemo vajencem najboljše, bodisi da so to pesmi ali odlomki iz obširnejših pripovednih del. Pri pesmih bo izbira lažja, težje pa je najti pripravne odlomke iz romanov in povesti, ker morajo biti zase zaokroženi, stvarno pomembni in jezikovno vzorni. Povrh odlomki ne smejo biti predolgi. Kar je nad tri strani v knjigi, ne sodi v Berilo, ker je vajencu težko pregledati daljše besedilo in ga vsebinsko dojeti. Pravijo, da bi bilo najbolje, če bi imelo Berilo nalašč za vajence pisana berila. Tako mnenje pa ne upošteva namena Berila za vajence, da mora namreč imeti zglede iz del naših pesnikov in pisateljev, ki prikazujejo njihov ustvarjalni in izrazni način. Za vajenca pa imajo izbrani odlomki pravo vrednost šele tedaj, ko se ta zaveda, kako spada tisti drobec v celotno delo. Zato mora imeti vsak odlomek za uvod kratko vsebino romana ali povesti prav do tja, kjer prevzame besedo odlomek sam. Pa tudi nadaljnjo vsebino je treba označiti v nekaj stavkih. Tedaj bo vajenec razumel, kaj pomeni odlomek v romanu ali povesti, in ga bo znal pravilno oceniti. Uvod in konec z odlomkom vred mu daje pobudo, da si bo želel prebrati celotno delo.

Branje beril iz Berila mora biti tesno povezano s podatki o slovstveni dobi ter o pesnikih in pisateljih. Ti podatki naj označujejo preprosto in prav na kratko samo najbolj značilne poteze brez odvečnih imen in števil. Težišče pouka bodi v razmotrivanju slovstvenih primerov v Berilu samem. Poleg tega naj obravnava predavatelj n. pr. iz pesništva še druge pesmi iz kake pesniške zbirke. Tako dobe vajenci globlji pogled v pesnikovo delo. Tudi iz proze bo izbral eno ali več obširnejših povesti ali romanov. Prebral bo vajencem pri pouku najpomembnejša poglavja v celoti, o njih bo razpredal stvarni razgovor in razvijal glavne misli v kratkih stavkih. Iz ostalih poglavij pa bo povedal samo vsebino, da poveže tako posamezne dogodke v celoto.

Zelo je treba priporočati, da naj bodo naša klasična pripovedna dela v šolski knjižnici v toliko izvodih, kolikor jih je treba za razredno berivo. Tedaj bodo vajenci lahko brali posamezne knjige doma in šolski čas se bo mogel izkoristiti za razgovor o vsebini, za presojo oseb, značajev in okoliščin ter za izoblikovanje kratkih oznak.

V Berilo se morajo sprejeti tudi poljudno pisani krajši strokovni sestavki z raznih poklicnih področij. Ob tovrstnih sestavkih naj bi vajenci sprevideli, da niso branja vredne le leposlovne knjige z bolj ali manj napeto zgodbo, ampak tudi tiste, ki jih uvajajo v obrtniško, tehnično in gospodarsko dejavnost sodobnega življenja. Predavatelj jih bo še opozoril na strokovne revije in članke v strokovnih listih ter jih pričal, da obrtnik ne more uspeti, če se ne zanima za napredek v stroki.

V šoli berejo vajenci iz Berila sestavke, o katerih želi predavatelj razpravljati. Slišal sem o zahtevi, naj vajenci v šoli sploh nič ne berejo, ker za to baje ni časa, ampak jim bodi branje le domače delo. Kakor ne bi bilo pravilno, če bi predavatelj porabil cele učne ure za branje, tako je vsekakor potrebno, da vajenci berejo poleg domačega branja

kratka berila tudi v šoli. Pravorečju se namreč vajenci samo na podlagi pravil o izgovarjavi ne bodo nikoli priučili, treba je predavateljevega zgleda, njegovih napotkov ter stvarnih vaj v šoli. Če berejo vajenci le doma, glede na pravorečje nič ne pridobijo, ker pač ni strokovne kontrole. Iz beril povzame predavatelj slovniške in pravopisne posebnosti ter jih tako vključi v sistematični jezikovni pouk in vzgojo.

Slovnico poučujejo na vajenski šoli na podlagi Jezikovne vadnice za nižje strokovne šole. O uporabnosti te knjige mi je težko govoriti, ker sem eden izmed njenih avtorjev. Menda pa vendarle lahko trdim, da je praksa dokazala njeno uporabnost tudi za vajenske šole, posebno tam, kjer ve predavatelj iz snovi, prikazane v vadnici, pravilno izbrati poglavja, ki so za vajenca potrebna in ki dopolnjujejo njegovo slovniško znanje, pridobljeno v nižji gimnaziji. Kljub temu bi bilo dobro izdati za vajence posebej jezikovno vadnico, kjer bi bilo čimmanj slovniške teorije, pač pa veliko ustnih in pismenih vaj, vzetih iz vajencevega poklicnega okolja in pomnoženih ter pojasnjenih še s primeri iz Berila.

Učenje pravopisnih pravil na pamet za vajenca nima pomena. Dostikrat se dogaja, da vajenec ve za pravilo in ga na zahtevo tudi pravilno obnovi, če ga pa mora v pismenem sestavku uporabiti, zagreši napake. Pravopisne vaje bomo zajemali iz vsega, kar vajenec napiše, ter mu tako na praktični podlagi pokazali pravopisno pravilne oblike. Vse take primere bomo nato zaradi utrjevanja uporabljali še v posebnih narekih. Predavatelj si mora nadalje pri jezikovnem pouku prizadevati, da vajenci v šoli dosti in pravilno govorijo. Večkrat se pritožujejo predavatelji strokovnih predmetov, da se vajenci ne znajo spretno izražati. Ponavljajo sicer učivo v tisti obliki, kakršno najdejo v učbenikih ali kot predavateljev narek v svojih zvezkih, nimajo pa dovolj jezikovne sposobnosti za ustno podajanje stvarne vsebine v samostojni obliki.

Razlogov za to pomanjkljivost je več. Vajenca je treba šele navaditi, da zdržema pove skupino besed tako, kakor si jo sam prikroji in poenostavi. Ko uvidi, da je predavatelju ljubše, če se pri obnavljanju ne drži zaporednosti besed v učbeniku ali v zvezku, se sprošča tudi njegovo govorjenje. So pa predavatelji, ki vajencu ne dajo do besede, ker sami preveč radi govorijo. Posledica je, da v takem razredu govorijo vajenci tem manj. Pri razgovoru o vsebini beril naj povedo vajenci svoje poglede na prebrano snov v sklenjeni besedni zvezi. Ves razred mora sodelovati, vsako posamezno mnenje more koristiti spoznavanju. Ko so vse točke razčiščene in je tako dobil vajenec jasno podobo o tem, kar je bral, mu ne bo težko podati vsebino stvarno in jezikovno pravilno in se pri tem čimmanj naslanjati na besedilo v knjigi. Po možnosti berila še dramatiziramo in tako pritegnemo še večjo pažnjo učencev. Če pa je v Berilu že kak odlomek iz dramskega slovstva, vajenci radi sodelujejo v posameznih vlogah.

Govorjenje vajencev naj se ne razvija samo ob Berilu. V šoli naj pripovedujejo svoje doživljaje, opisujejo delo v delavnici, poročajo o poučnih ekskurzijah, o vsebini gledaliških iger in filmov, razpravljajo o knjigah, ki jih najraje prebirajo itd. Čas, uporabljen za tako ustno prikazovanje, nikakor ni izgubljen, temveč vajence vselej napotimo, da po-

mislijo, kako bi podali znano jim vsebino v najprilnejši in najkrajši jezikovni obliki. Več ko je takih vaj, tem boljši bo uspeh. Tretjo točko jezikovnega pouka tvori pismeno delo vajencev. Pri tem se pojavljajo velike težave in je treba dobro premišljenega postopka, če naj pripravi pouk vajenca do spretnega pismenega izražanja. Predavatelji se često drže konservativnih spisnih oblik ter se jim zdi, da bodo pospešili kakovost pismenega dela z obnavljanjem vsebine beril in pripovednih pesmi. Tako prizadevanje pa vodi do okorelosti v pismenem oblikovanju, ker uporablja vajenec besede in besedne zveze iz knjige, torej iz papirnatega in ne iz resničnega življenja. V vajenčevem življenju je mnogo manjših in večjih dogodkov, o katerih rad pripoveduje in nato, pravilno usmerjen, tudi piše. Če ga bo šola privedla do tega, da bo voljno govoril o svojih doživljajih, nekako tako, kakor bi jih pripovedoval dobremu tovarišu, tedaj prehod od ustnega na pismeno prikazovanje ne bo težaven. Vajenec bo samo pazil na časovno pravilno sledbo dogodkov in premišljeval, koliko besedila lahko oklepajo posamezni stavki. Snov sama ga bo zanimala, zato se bo potrudil dati svojemu izražanju ustrezno obliko.

Poslovni sestavki, v katerih se naposled združuje vse to, kar so se vajenci glede na obliko in način izražanja naučili, morajo neposredno izvirati iz obrtniškega delovnega okolja in življenja. Njihova snov se ne sme naslanjati na umišljene poslovne dogodke, kakršne slika učbenik. V le-tem dobi vajenec le blede in splošne vzorce, vse drugo pa dado delavnica in z njo zvezani vsakdanji dogodki.

Te vrstice so le bežen pregled dela, ki ga mora opravljati predavatelj na vajenski šoli pri pouku slovenščine. Nadrobnejše razpravljanje spada že v posebno metodiko tega pouka.

Franc Zadravec

O LITERARNI ZGODOVINI

Za to digresijo* sem se odločil iz dveh razlogov: prvič zategadelj, ker so delovne metode in načela slovenskih literarnih zgodovinarjev v poslednjih dveh letih predmet ostre kritike, in drugič zato, ker je v znamenju te kritike »Beseda« že tudi objavila recenzijo o imenovani knjigi. Slovenski literarni zgodovinarji so na več mestih razložili svoje metode in delovna načela, tisti pa, ki presojuje literarno zgodovino preveč z vidika literarne teorije, so o njih podvomili. V dosednji polemiki so se odprla vprašanja, ki jih lahko strnemo v tele problemske skupine:

1. Kakšen je smoter literarne zgodovine in kaj jo upravičuje.
2. Literarni zgodovinar, vrednotenje in odnos med literarno zgodovino in literarno teorijo.
3. Literarna zgodovina in življenjska zgodovina avtorjeve osebnosti.
4. Značaj zbiranja podatkov za smotrno literarnozgodovinsko delo.

* Ob oceni Marje Boršnikove »Pogovorov s pesnikom Gradnikom«.